

RECEPCJA DZIEŁ MARCINA KROMERA
W POLSKICH KOLEGIACH JEZUICKICH DO 1773 ROKU

Dzieła Marcina Kromera: poczytna synteza dziejów Polski *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX* (Bazylea 1555) oraz jej dopełnienie — geograficzno-polityczny opis kraju *Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica regni Polonici libri duo* (Kolonja 1577) należały do sprawdzonego zestawu modelowych lektur w polskich kolegiach jezuickich.

Historia i geografia, jako samodzielne przedmioty nauczania w programie szkół jezuickich Rzeczypospolitej pojawiły się na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych XVIII wieku¹. Do tego czasu, podobnie jak w pozostałych kolegiach tego zakonu, pełniły funkcję służebną wobec retoryki określonej mianem korony wykształcenia szkolnego².

Definitywna wersja *Ratio atque institutio studiorum Societatis Jesu*, zredagowana w roku 1599 za generała zakonu Klaudiusza Akwawivy (Aquaviva), mówiła o historii tylko jako o źródle erudycji (*eruditio*), która wespół z grammatyką, poetyką i retoryką wyznaczała zakres humanistycznego wykształcenia³. Erudycja była niezbędna dla rozumiejącej recepcji autorów klasycznych i służyła przyszłemu oratorowi jako aparat pomocniczy przy komponowaniu mów. Obejmowała prócz wiadomości z historii także wiedzę z geografii, prawa, mitologii, zwyczajów⁴.

Źródłem erudycji według *Ratio studiorum* miała być przede wszystkim lektura dzieł historycznych. Ustawa polecała ze względu właśnie na bogactwo wiedzy rzeczowej i wartości stylu czytanie i analizowanie twórczości Cezara, Salustiusza, Liwiusza, Kurejusza Rufusa oraz Tukidydesa⁵. O kanonie

¹ L. Piechnik, Przemiany w szkolnictwie jezuickim w Polsce XVIII wieku, *Roczniki Humanistyczne* t. XXV, 1977, z. 2, s. 41-42.

² F. De Dainville, *L'éducation des Jésuites (XVIe — XVIIIe siècles)*. Textes réunis et présentés par Marie-Madeleine Compère, Service d'histoire de l'éducation (I.N.R.P.), Paris 1978, s. 439-451.

³ B. Duhr S.J., *Die Studienordnung der Gesellschaft Jesu. Mit einer Einleitung von Bernhard Duhr*, Freiburg im Breisgau 1896, s. 104-106.

⁴ Genezę i dzieje nauczania realiów w szkołach jezuickich XVI w. przedstawił: J. Hermand, *La pédagogie des Jésuites au XVIe siècle*, Bruxelles-Louvain-Paris 1914, s. 271-294.

⁵ Institutum Societatis Jesu, Florentiae 1893, t. 3, s. 213: *Regulae professoris humanitatis*, I, „ex historicis Caesar, Sallustius, Liuius, Curtius, et si qui sunt similes”.

lektur historycznych decydowały zatem potrzeby retoryki. Ordynacja studiów nie uwzględniała pisarzy i prac nowszych. Zwięzłe reguły pomijały również kwestię nauki dziejów powszechnych oraz poszczególnych państw i narodów. Nie wykluczały zarazem poszerzenia zestawu lektur, wymagając jedynie, by były podobne (*et si qui sunt similes*). W związku z tym istniała dość duża dowolność wyboru prac historycznych, mieszczących się jednak w jakimś stopniu w programie *Ratio studiorum*.

Podstawą teoretycznego doboru i interpretacji lektur w szkołach jezuickich było dzieło jezuita, Antonio Possevina (1533-1611), *Bibliotheca selecta de ratione studiorum*⁶ opublikowane po raz pierwszy w Rzymie w 1593 roku. Stanowiło ono obszerny komentarz do zwięzłych reguł krystalizującej się wówczas *Ratio studiorum*. Prócz historyków antycznych zamieścił Possevino spisy książek dotyczących dziejów różnych krajów. Przechodząc do Polski wymienił *De origine et rebus gestis Polonorum* Kromera, *De bello Moscovitico* Reinholda Heidensteina oraz pracę Filipa Kallimacha — *Historia de rege Wladislao seu clade Varnensi*⁷. Późniejsze wydania *Biblioteki* znacznie poszerzyły liczbę autorów i dzieł. Za doskonale informujące o dziejach Polski uznano bowiem także twórczość Macieja z Miechowa, Andrzeja Patrycego Nideckiego, Erazmusa Stelli, Marco Antonio Bonfiniego, Eneasza Sylwiusza Piccolominiego, a także Possevina (*Moscovia*, Wilno 1586)⁸.

Znaczenie dziejów ojczystych w nauczaniu szkolnym podniósł jezuita francuski, Joseph de Jouvancy (Juventius; 1643-1719)⁹. W swym podręczniku *De ratione discendi et docendi* wyraźnie podkreślił: *Historiam singularum nationum proprii Scriptores docent*¹⁰. W wypowiedzi autora wyczuć można sugestię, iż najlepsze są opracowania dziejów narodów pisane w tych państwach, których dotyczą, przez ich własnych obywateli. Stąd też już w pierwszym podręczniku historii powszechnej, przeznaczonym dla uczniów kolegów jezuickich, pióra Horacego Turselliniego *Historiarum ab origine mundi usque ad annum 1598 epitome libri X* (Rzym 1598) znalazły się wątki dotyczące dziejów Polski zaczerpnięte z dwóch prac autorów polskich: z *Chronica Polonorum* Macieja z Miechowa, a przede wszystkim z dzieła Kromera. Z historii Polski jezuita włoski, profesor Collegium Romanum, uznał za

⁶ Obszerne omówienie dzieła zob. T. Bieńkowski, „Bibliotheca selecta de ratione studiorum” Possevina jako teoretyczny fundament kultury kontrreformacji, (w:) *Wiek XVII — Kontrreformacja-Barok. Prace z historii kultury*, praca zbiorowa pod red. J. Pełca, Wrocław 1970, s. 291-307.

⁷ Tamże, s. 306.

⁸ A. Possevinus, *Bibliotheca selecta*, Venetiis 1603, ks. XVI: De apparatu ad omnium gentium historiam, s. 406.

⁹ T. Hughes, *Loyola and the Educational System of the Jesuits*, London 1904, s. 165-166.

¹⁰ *Magistris scholarum inferiorum Societatis Jesu, de ratione discendi et docendi, ex Decreto Congregat. Generalis XIV. Auctore Josepho Juventio Soc. Jesu. Reimpressum Lublini, Typis S.R.M. Collegii Societatis Jesu, Anno Domini 1746, s. 78.*

godne wyeksponowania wydarzenia polityczne, zwłaszcza sukcesy i porażki militarne władców, chrystianizację Polski i Litwy.

W szkolnictwie protestanckim natomiast najczęściej stosowana była praca Joannesa Sleidana *De quattuor summis imperiis*, w której nieliczne wyzyskane materiały do dziejów Polski zaczerpnął autor przede wszystkim z dzieł Kromera, Kallimacha, Miechowity, A. Krantza i A. Gwagnina¹¹.

Kromer, związany z początkami Towarzystwa Jezusowego w Rzeczypospolitej, cieszył się w środowisku nauczycieli tego zakonu dużym autorytetem. Już w 1590 roku kardynał Andrzej Batory, jako biskup warmiński i następca Hozjusza i Kromera, został powitany przez młodzież kolegium w Braniewie utworem *Cromero — Hosius*, zawierającym pochwały życia obu poprzedników kardynała¹².

W XVII stuleciu jezuita Teofil Rutka, pisarz religijny, wpływowy profesor retoryki w kolegiach w Poznaniu, Kaliszu i Lublinie, o którym napisano w nekrologu, iż „uszlachetnił wymowę herbami polskimi i rozjaśnił ją nadzwyczajną uczonością”¹³, wpajając młodzieży, iż „każdy herb Polski żywym jest obrazem dzielności na placu Marsowym i wierności ku Ojczyźnie”¹⁴ przedstawiał także herb Marcina Kromera. Uczniowie w swych zeszytach notowali, że herb ten „był nadany Kromerowi Marcinowi człowiekowi wielce uczonemu i Familii jego od Zygmunta Augusta”¹⁵.

W Oświeceniu słaWił Kromera Franciszek Bohomolec, nauczyciel jezuickiego Collegium Nobilium w Warszawie. Pragnąc utrwalić w świadomości młodzieży rolę nauki w życiu człowieka, podkreślał iż „Dziejów księgi pilno trzeba czytać”¹⁶. W tym celu opublikował w warszawskiej drukarni jezuitów między innymi *Kronikę* Kromera w przekładzie Błażowskiego¹⁷, eksponując w przedmowie zalety tego dziejopisarza, dostrzegane także przez współczesnych nam badaczy.

Za najważniejsze zadanie historyka uznawał Kromer dążenie do prawdy bez względu na okoliczności i ewentualne konsekwencje¹⁸. F. Bohomolec pisał o tym z uznaniem:

¹¹ L. Mokrzecki, Studium z dziejów nauczania historii. Rozwój dydaktyki przedmiotu w Gdańskim Gimnazjum Akademickim do schyłku XVII w., Gdańsk 1973, s. 76.

¹² Dramat staropolski od początków do powstania Sceny Narodowej. Bibliografia. T. II, cz. I, Oprac. zespół pod kierunkiem W. Korotaja, Wrocław 1976, s. XVI.

¹³ Archivum Romanum Societatis Jesu, Polonica 69, f. 57: „Eloquentiam nobilitavit stemmatibus Polonis, rarissima eruditione illustravit”.

¹⁴ Rkp. BJ, sygn. 2710, „Rhetor Polonus...”, f. 21.

¹⁵ Tamże, f. 34.

¹⁶ B. Kryda, Szkolna i literacka działalność Franciszka Bohomolca. U źródeł polskiego klasycyzmu XVIII w., Wrocław 1979, s. 72.

¹⁷ Zbiór dziejopisów polskich, t. 3, Warszawa 1767.

¹⁸ „Dla piszącego historię prawda bez oglądania się na cokolwiek powinna być głównym dążeniem”. M. Kromer, Apologia contra obtrectationes quorundam, Cracoviae 1556. Cyt. za: H. Barycz, Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. Losy „Historii” Jana Długosza i Marcina Kromera w XVI i pierwszej połowie XVII wieku, *Pamiętnik Literacki*, R. XLIII: 1952, z. 1-2, s. 214.

Wiadomo jest każdemu, iż nie znajdziemy żadnego dziejopisa polskiego, któryby i w odkryciu prawdy historycznej, i w dokładności opisanja, i w gładkości stylu mógł być z Kromerem porównany.

Bohomolec cenił nie tylko umiłowanie prawdy, precyzję i walory literackie charakteryzujące twórczość Kromera. Cechą wyróżniającą tego pisarza jest oparcie się na ogromnej ilości źródeł. Prowadził on specjalne zagraniczne studia archiwalne, usiłując zebrać z różnych miejsc materiały dotyczące dziejów Polski. Skorzystał też z dokonanej za Zygmunta Augusta inwentaryzacji Archiwum Skarbu Koronnego i zbadał wiele dokumentów odnoszących się do przeszłości kraju. O bazie źródłowej dzieła Kromera Bohomolec pisał, iż

żaden podobno z historyków naszych nie miał tyle sposobności do zgruntowania spraw tajnych i objaśnienia wątpliwych. Będąc bowiem sekretarzem dwóch królów, miał wolny wstęp do kancelarii i archiwów królestwa naszego. [...] Pilność jego w opisanju tej kroniki tak była wielka, że postem będąc u różnych Europy dworów zbierał z ich archiwów to wszystko, cokolwiek mogło służyć do jej oświecenia i wzbogacenia.

Przedsięwzięcia autora ułatwiała niewątpliwie znajomość języków obcych. Bohomolec stwierdził, że Kromer był „w wielu językach, jako to łacińskim, greckim, włoskim i niemieckim doskonały”.

W tejże edycji *Kroniki* jezuita kolegium warszawskiego, w dedykacji do Michała Poniatowskiego, napisali o Kromerze, że „słusznie Liwiuszem nazywa się polskim”. W ten sam sposób wypowiedział się o Kromerze jezuita, najprawdopodobniej Wojciech Górski, profesor tegoż kolegium, ceniąc autora *Kroniki*, „dla pięknej łaciny, wyrazów gładkości i wyboru rzeczy”¹⁹. Także Ignacy Włodek umieścił wśród najlepszych dziejopisarzy XV wieku Długosza, a XVI — Kromera²⁰.

Koncepcje zawarte w dziele Kromera wyrażały interes państwowy, głosiły sarmacką genealogię Polski i przeciwstawiły się separatyzmowi litewskiemu i pruskiemu oraz nadmiernemu wzrostowi przywilejów stanu szlacheckiego. Koncepcje te były w różnym czasie i stopniu przyjmowane i wzbogacane przez jezuitów polskich. Ich odzwierciedlenie spotkać można również w nauczaniu szkolnym.

Warto podkreślić, iż jezuita prowincji litewskiej w 1609 roku przedstawił generałowi zakonu Klaudiuszowi Akwawiwie postulat utworzenia we wszystkich kolegiach, w których nauczano filozofii, osobnej katedry historii. Prośbę uzasadniono tym, iż szlachta oraz senatorowie królestwa pragnęli, by ich synowie uzyskali wykształcenie w tych dziedzinach wiedzy, które byłyby niezbędne do udziału w naradach sejmowych i prowadzenia spraw publicz-

¹⁹ L. Słowiński, *Nauka języka polskiego w szkołach Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Poznań 1978, s. 135.

²⁰ Tamże, s. 218.

nych. Realizacja tego postulatu mogłaby ściślej powiązać szkołę jezuicką z życiem kraju. Akwawiwa prośbę odrzucił, wyjaśniając, iż historii dosyć poświęcono miejsca w klasach poetyki i retoryki²¹.

Wobec braku zgody na osobne nauczanie historii, tendencja do zwiększania jej roli w praktyce szkolnej ujawniła się głównie w nauczaniu poetyki i retoryki. Od połowy XVII wieku zainteresowania nauczycieli zaczynają silniej się koncentrować wokół elementów rodzimych, co jest między innymi skutkiem polonizacji, a zarazem sarmatyzacji kadr zakonu jezuitów w Polsce. W wielu kompendiach retorycznych, prócz wyciągów z klasyków antycznych, znajdziemy streszczenia historii Polski, biografie władców, wiadomości dotyczące dziejów prawa i państwowości polskiej. Sporo uwagi poświęcano genealogii, historii i symbolice herbów. Podawano zasady heraldyki oraz zamieszczano ryciny i wzory²². Korzystano z dzieł Długosza, Kadłubka, Miechowity, a przede wszystkim z Kromera²³. Ćwiczenia pisemne skupiały się między innymi wokół tematów politycznych — wziętych zarówno z życia współczesnego, jak i narodowej przeszłości. W takim ujęciu nauka retoryki stawała się ważną szkołą patriotyzmu i wychowania obywatelskiego.

W księgozbiorach szkół zakonu, będących między innymi wyrazem zainteresowań naukowych nauczycieli, wśród książek autorów polskich najliczniej reprezentowane były oba dzieła Kromera. Potwierdza to zachowany katalog biblioteki kolegium jezuickiego w Poznaniu z początków XVII wieku oraz katalog księgozbioru kolegium jezuickiego w Krakowie, sporządzony już po kasacie zakonu. Oba dokumenty rejestrują po kilka egzemplarzy dzieł Kromera różnych edycji²⁴.

Edukacji historycznej w ramach kształcenia retorycznego służyły także prace jezuitów polskich. Dużą popularnością cieszyła się zwłaszcza *Historia Lithuaniae* (cz. 1: Gdańsk 1650; cz. 2: Antwerpia 1669) Wojciecha Wijuka Kojalowicza (1609-1677) obejmująca dzieje Litwy od najdawniejszych czasów aż do śmierci króla Zygmunta Augusta²⁵. Równie poczytna była książka utalentowanego ucznia Macieja Sarbiewskiego, poemat historyczny *Lechias ducum principum ac regum Poloniae* (Kraków 1655, Poznań 1733)

²¹ L. Piechnik, *Dzieje Akademii Wileńskiej*. T. II: Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655, Rzym 1983, s. 63-66.

²² Zob. E. Ulčínaitė, *Teoria retoryczna w Polsce i na Litwie w XVII wieku*. Próba rekonstrukcji schematu retorycznego, Wrocław 1984.

²³ Na przykład: Rkp. BJ, sygn. 2565, „Eques Roxolanus in arena copiose loquentis Sapientiac...”, Leopoli 1673.

²⁴ Uppsala Univ. Bibliotek Mss. U. 276, „Catalogus Universalis Librorum Collegii Posnaniensis Societatis Jesu. Scriptus Anno a partu virginico MDCIX, XXXI Julii die B.P.N. Ignatii; Rkp. BJ, sygn. 5330, *Catalogus librorum in folio et quarto etc. bibliothecae ex Jesuiticae Cracoviensis ad s. Petrum, sub praefectum M. Josephi, Aloysii Putanowicz s. theologiae dris et professoris, canonici cathedralis Plocensis et Collegii theologiae praesidis per M. Josephum Cantium Wilkoszowski, bibliothecae Universitatis Cracoviensis adjuvitum confectus a. 1781. Cracovic*”.

²⁵ W. Dworzaczek, *Kojalowicz Wijuk Wojciech*, PSB, t. 13, s. 270-272.

Alberta Inesa (1620-1658). Ines podjął w swym dziele tradycje poetyckie katalogów królów polskich, a ponadto wyznaczył mu rolę podręcznika historii ojczystej. Przedstawił bowiem żywoty władców polskich od legendarnego Lecha aż do Jana Kazimierza. Ines wymienił autorów, z których prac czerpał wiadomości historyczne. Autorzy „ex quibus petita *Historia Polona*” to między innymi Długosz, Gwagnin, Kadłubek, Wapowski oraz właśnie Kromer.

W 1706 roku oficyna jezuitów w Braniewie wydała podręcznik Jana Drewsa — *Flos Regnorum, seu compendiosa Poloniae orbisque totius descriptio...* Dziełko to zawierające najważniejsze wiadomości geograficzne i historyczne miało dziesięć wydań następnych aż po rok 1756. Do czasu wprowadzenia nauki historii i geografii jako osobnych przedmiotów służyło ono za podręcznik pomocniczy tych przedmiotów w nauczaniu wymowy. Wśród lakonicznie omówionych państw, Drews najwięcej uwagi poświęcił Rzeczypospolitej. Omawiał ustrój państwowy, podział administracyjny, wymienił urzędy, *Series regum Poloniae* od Lecha do Augusta II. Materiały dotyczące kraju zebrał z syntetycznego ujęcia wiedzy o Polsce Szymona Starowolskiego — *Polonia sive status Rei Publicae descriptio* (1627) oraz z opisu geograficznego Polski pióra Kromera.

Wiadomości z dzieła Kromera wzbogacały wiele innych podręczników historii i geografii stosowanych w polskich kolegiach jezuickich już po usamodzielnieniu tych przedmiotów w programie nauczania.

Drukarnia w Kaliszu opublikowała w 1745 roku *Rudimenta Historica* Maksymiliana Dufrene, wzbogacając podręcznik o treści poświęcone historii i geografii Polski wyzyskane również z prac Kromera. Do Kromera sięgał jezuita poznański Jan Bielski, opracowując *Widok Królestwa Polskiego* (Poznań 1763). Książka Bielskiego, przeznaczona głównie dla kolegiów szlacheckich, obok wiedzy o przeszłości kraju, zawierała encyklopedyczne wiadomości o geografii, podziale administracyjnym, strukturze politycznej i gospodarce państwa polskiego. Autor wyzyskał zarówno *Kronikę* jak i *Polonię* Kromera. Dzieła te cytowane są także w wydawanych w drukarni jezuitów w Wilnie *Domowych wiadomościach o Wielkim Księstwie Litewskim z przyłączeniem historii tegoż narodu przedrukowanych* (1760, 1763, 1771).

Popularność dzieł Kromera w kolegiach jezuickich potwierdza także analiza skryptów rękopiśmiennych, będących źródłem informacji o programie nauczania. W XVIII wieku znacznie częściej niż w XVII opracowywano wykłady poświęcone w całości historii, na przykład *Historia Polska* Tomasza Dunina²⁶, przełożonego prowincji polskiej w latach 1743-1747. Obszerna (805 stron) kompilacja poświęcona została wyłącznie historii ojczystej.

²⁶ Rkp. Biblioteka Czartoryskich, sygn. 1351, Dunin Tomasz S. J. „Historia Polska początkowa”.

Autor wymienił dość pokaźną liczbę dzieł, odwołując się za każdym razem do źródła wiadomości, które przytaczał. Po informacje o najdawniejszych dziejach Polski sięgał Dunin najczęściej do Kromera.

W skrypcie profesora kolegium jezuickiego w Lublinie, prócz biografii cesarzy rzymskich, znajdziemy *Historye Królów Polskich pisane w roku 1745*²⁷ na podstawie *Kroniki* Kromera. Na uwagę zasługuje piękna polszczyzna, potwierdzająca rosnącą rolę języka ojczystego w edukacji historycznej.

Przegląd bibliografii programów teatru jezuickiego, jak i pijarskiego oraz innych zakonów i szkół katolickich wskazuje, iż z polskich pisarzy najczęściej cytowany był Marcin Kromer oraz J. Długosz, M. Miechowita, W. Kojałowicz, J. Kwiatkiewicz, S. Okolski, B. Paprocki, P. Skarga, S. Sarnicki, M. Strykowski i A. Gwagnin. Z *Kroniki* często czerpano epizody, które służyły za kanwę dramatów dla potrzeb sceny szkolnej. Na przykład w 1693 roku w jezuickim teatrze szkolnym w Krożach na Żmudzi w oparciu o dziesiątą księgę *Kroniki* Kromera wystawiono sztukę, której głównym tematem był konflikt Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem²⁸. Było to zgodne z założeniami poetyki. Maciej Kazimierz Sarbiewski w *De perfecta poesi* pisał: „Tragedia, zdaniem Arystotelesa, jest jednak lepsza, jeśli zaczerpnie temat z jakiejś historycznej tradycji”²⁹.

Dzieła Kromera cieszyły się popularnością również w szkolnictwie protestanckim. Prace wykładowców Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego: Joachima Pastoriusa, Jana Schultza-Szuleckiego, w formie kompendiów wzorowanych właśnie na Kromerze, omawiały dzieje Polski od czasów najdawniejszych do współczesności. Obok dzieł antycznych w gimnazjum czytano i analizowano dzieła uczonych polskich, między innymi Kromera i Sarnickiego. Joachim Pastorius w opracowanym podczas pobytu w Elblągu programie dla szkoły szlacheckiej pt. *Palestwa nobilium* (1564) podkreślał, że dla dzieci szlachty najważniejsza jest polityka, a za nią „równym krokiem musi nadążać historia, bo skądże łatwiej i lepiej czerpać wzory roztropności obywatelskiej, jak nie z dziejów”. Z podręczników do historii Polski Pastorius zalecał Kromera, Bartłomieja Keckermanna i własny *Florus Polonicus*³⁰.

Historia Kromera, odpowiadająca pod względem formy historiografii humanistycznej, dawała nauczycielom i uczniom szkół jezuickich w Rzeczypospolitej dość pełny, jasny i oparty na naukowych podstawach obraz Polski

²⁷ Rkp. BJ, sygn. 7215 I, Zeszyty szkolne pisane przez kilku uczniów lubelskiego kolegium jezuitów w połowie XVIII w., razem oprawione, f. 411-426: „Historye królów polskich pisane w roku 1745 sub r. magistro Bertrand”.

²⁸ Dramat staropolski, T. II, cz. 1, s. 122-123.

²⁹ K. Sarbiewski, *O poezji doskonałej czyli Wergiliusz i Homer*. przeł. M. Plezia, opr. S. Skimina, Wrocław 1954, s. 459.

³⁰ L. Mokrzejcki, jw. s. 78, 108, 136 i n.; tegoż: *W kręgu prac historyków gdańskich XVII wieku*, Gdańsk 1974, s. 61-63.

i jej dziejów, stanowiła ważne źródło wykształcenia obywatelskiego. Podobną funkcję spełniało dopełnienie historii — opis geograficzny, społeczny i polityczno-ustrojowy Polski. Kształtował on ponadto cenne nawyki patrzenia na własny kraj i rodzinną okolicę, jako na potencjalne tereny rozumnej i pożytecznej eksploatacji bogactw przyrody.

APPLICATION OF M. KROMER'S WORKS IN POLISH JESUITS' COLLEGES
UP TILL 1773

SUMMARY

The works of Marcin Kromer: widely read synthesis of the history of Poland *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX* (Basel 1555) and its supplement — geographic and political description of the country *Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica regni Polonici libri duo* (Köln 1577) belonged to the standard reading list in the Polish Jesuit colleges.

Antonio Possevino (1533-1611), in his bibliographic guide for Jesuit teachers entitled *Bibliotheca selecta de ratione studiorum* (Rome 1593), admitted Kromer's work to be a perfectly informing paper on Polish history. Horatio Tursellini in the first handbook of general history meant for Jesuit colleges' pupils *Historiarum ab origine mundi usque ad annum 1598 epitome libri X* used the works of Kromer and Micchowita as a material dealing with the history of Poland.

Kromer's works made an important source of historic and geographic knowledge for teachers and pupils of Jesuit colleges. On their basis manuals of rhetoric, handbooks on teaching history and geography and plays for school theatre were compiled.